

82 = 163.2 Z
41-704

БОЯН НИЧЕВ

Основи
на сравнителното
литературо-
знание

ИЗДАТЕЛСТВО
„НАУКА
И ИЗКУСТВО“
СОФИЯ

82 = 163,21

Н 204

Върху широк литературен материал е разгледан въпросът за мястото на сравнителното литературознание в системата на съвременната литературна наука и изкуствознание. Проблемите на сравнителното литературознание са поставени в тясна връзка с основните въпроси на литературната теория и история, на историческата поетика, социология на литературата и психология на творчеството. Разгледани са в сравнителен план редица важни формации, литературна типология и др. Отделено е внимание на сравнителното изучаване на литературата в отношението ѝ към другите изкуства и средства за художествена комуникация. В центъра на изследването е многовековният художествен опит на българската литература като изкуство на словото, мястото ѝ в един широк литературен контекст, както и присъствието на редица нейни значителни представители в европейския литературен процес.

Книгата е предназначена за литературоведи, учители и студенти.

© Боян Димитров Ничев, 1986 г.
с/о Jusautor, Sofia

Индекс 82 Б 33

ВМЕСТО ПРЕДГОВОР.
СЪСТОЯНИЕ И ЗАДАЧИ НА СЪВРЕМЕНОТО
СРАВНИТЕЛНО ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Сравнителното разглеждане на литературните факти и явления има своя многовековна традиция. Но като научна, литературоведческа дисциплина то съществува в рамките на европейската хуманистическа само от столетие. Нуждата да се види една литература в нейните многобройни международни връзки и контакти, в мащаба на международното ѝ битие е част от самопознанието на тази литература, от саморазкриването ѝ. Литературата има национални форми на осъществяване и общочовешко и международно битие. Затова и сравнителното литературознание през многогодишното си съществуване е изпълнявало една реална нужда, отговаряло е на определени потребности на литературния процес. Компаративисти са били всички големи критически мислители на различните епохи и поколения — такива имена като Георг Брандес, Сент Бъов, Ал. Веселовски, Ф. Брюнетнер, В. Жирмунски, акад. Конрад и др.

Сравнителното литературознание е наука за това, как народите общуват помежду си, обменяйки нравствени и духовни ценности чрез изкуството на словото. Неслучайно Пол ван Тигем го характеризираше като «средство за разбиране между народите», а Сент Бъов наричаше Жан-Жак Ампер (един от пионерите на тази наука) «пътешественик» по географската карта на прекрасното.

В настоящия ден на нашата култура една наука като сравнителното литературознание идва, за да подчертае историческата мащабност на духовното ни развитие и същевременно да акцентува неговото хуманистично съдържание, мястото на българската литература и култура в един широк европейски и световен контекст, хуманистичното ѝ и естетическо присъствие в него. Сравнителното литературознание най-нагледно показва мисълта на Георги Димитров, че в областта на културата няма малки и големи народи.

При съвременните богати форми на международен литературен живот, при нарасналите възможности за получаване на литературна информация и за интензивен естетически обмен сравнителното литературознание не само продължава да се развива, но и става изклю-

чително жизнена и актуална дисциплина, обогатявайки се с възможностите на една компаративна културология и на едно сравнително изкуствознание.

В условията на съвременния идеологически и културен живот сравнителното литературознание тъкмо поради своята актуалност е предмет на внимание и търсена сфера за влияние на редица идеологически доктрини. Заедно с това на самото него му се налага да вземе отношение към редица нови (или подновени) течения в съвременната хуманитаристика, към такива пресичащи на различни равнища неговата територия направления като семиотика, херменевтика, структурализъм, социология, социолингвистика, социална психология и др. Някои от тях услужливо му предлагат методика за негови нерешени проблеми, други натрапчиво искат да го зачислят в числото на своите близки, сродни (дори «помощни») науки. С други думи казано, сравнителното литературознание в много случаи се оказва своеобразно кръстовище на редица актуални търсения на съвременната литературна наука, една динамична (и еруптивна) сфера, която може да даде доста на съвременната литературна теория, една дисциплина, която в движение осмисля и преосмисля методологическите си установки и тематично-проблемни изходни точки.

Обикновено с проблема за предмета и границите на една дисциплина започва всяко нейно системно изложение. Аз ще направя в случая изключение от тоя принцип: въпросът за предмета на сравнителното литературознание, поставен в необходимата степен и форма тук, ще продължава да бъде в центъра на моя интерес и внимание и по-нататък, в продължение на цялостното изложение на проблематиката на тая дисциплина.

Защото днес се сблъскваме с едно твърде интересно положение по въпроса за общия статут на сравнителното литературознание в системата на другите литературоведчески и хуманитарни науки. След един близо сто и петдесет годишен развой днес сравнителното литературознание е научна дисциплина, която твърде грижливо и уютно се е обзавела с всичко, което ѝ е потребно — с многобройни научни издания, излизащи в почти всички по-важни културни центрове на света¹; с голямо количество катедри, в които тя се изучава и ѝ се посвещава специално внимание; с една международна асоциация², където членуват многобройни национални дружества по сравнително литературознание. С други думи, обзавела се е с всичко освен с едно, най-главното: със *свой определен и отчетливо разграничен предмет и метод на изследване*, т. е. с основа, което оправдава и обуславя съществуването на всяка научна дисциплина. Разбира се, това не значи, че сравнителното литературознание няма свой предмет, а само, че тоя предмет се тълкува твърде различно и че не е отчетливо и твърдо очертан. На практика сравнителното литературознание, взето като методологическа цялост, върви по «острието на бръснача». Една крачка встрани, една крачка вляво или вдясно го отвежда в областта на социологията, психологията, историческата поетика, стилистиката, рецепционната естетика, херменевтиката, семиоло-